

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֵה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי הֵרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שופטים - תש"ס - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֵה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֵה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : שופטים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

חודש אלול ושמיטה

האחריות על צווארם של המנהיגים

בפרשת השבוע נקרא סוף הפרשה פרק כא, א-ט על עניין עגלה ערופה וכי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלוֹקֵיךְ נותן לך לרשתה נופל בשדה לא נודע מי הכהו - ויצאו זקניך ושופטיך וכו' והיה העיר הקרובה וכו' ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר וכו' וענו ואמרו דינו לא שפכו את הדם הזה וענינו לא ראו כפר לעמך ישראל וכו' ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה'". התורה מלמדת אותנו שכאשר נהרגים מישראל ולא יודעים מי האחראי, צריכים ראשי העם ומנהיגיו לקחת את האחריות ולעשות עגלה ערופה ולומר 'דינו לא שפכו'. ושואל רש"י פסוק ז' ד"ה דינו : "וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם?" שבשביל זה כביכול צריכים להתנצל על כך? ומתרגם רש"י : "אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לווייה, והכהנים אומרים כפר לעמך ישראלי".

וכן כותב האבן עזרא פסוק ח' ד"ה כפר : "שלא שמרו הדרכים המסוכנות" - כלומר שהאחריות מוטלת על צווארם של מנהיגי העם. כאשר נהרגים מישראל ולא ידוע מי ההורגים, צריכים לצפות מראש ולדעת את המצב כולו, צריכים ראשי העדה לעשות חשבון הנפש אולי הם הגורמים בעקיפין לכך. "פטרנוהו בלא מזונות בלא לווייה" היינו לא דאגנו מראש לתאם את כל הדברים, לא שמנו לב לציוד שלהם, לא חשבנו להשגיח עליהם, לכן עלינו לעשות חשבון הנפש. והכהנים הם רבני ישראל - "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו" - יתפללו עליהם שלא ינזקו, ואף על ראשי העם מוטלת החובה לעשות חשבון הנפש.

וכבר הסביר אבי"ע ע"ה על פסוק ט' "ואתה תבער הדם הנקי" - לבער עניין שפירות דמים, והוסיף "והנכון בעיני הוא אשר הזכרתי כי לא ישפך דם נקי בארץ אם תעשה הישר בעיני ה' כסוד שכן עבירה עבירה ושכר מצווה מצווה". ובכל מקרה כאשר חלילה קורה דבר כזה עומדים הכהנים, אלו הם גדולי ומאורי הדור, ומתפללים שלא ינזקו ישראל חלילה בגלל הרעה הזאת שנשפך דם נקי מקרב ישראל.

התחזקות בקיום המצוות - מביאה לאהבת ה'

התורה אומרת בפרשה יט, ט "כי תשמר את כל המצווה הזאת לעשותה אשר אנכי מצווך היום לאהבה את ה' אלוֹקֵיךְ וללכת בדרכיו כל הימים". ומבאר האבן עזרא פסוק ט' ד"ה ללכת : "בלב הפסק ביניהם" - כלומר שכאשר מתחזקים לשמור את מצוותיו של הקב"ה, לא צריכים להתנדנד ולהיות יום אחד בקיום מצוות ויום אחד להרפות חלילה אלא ברצף ובחלטת נחושה. ועל ידי קיום המצוות והדבקות בקב"ה יגיע האדם למדרגה של אהבת ה'. וכתוב בתריה בפסוק : "ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך" וכו' והוא חיזוק לדברי אבי"ע הנ"ל.

חודש אלול

חודש אלול - הכנה לתשובה מאהבה

בעניין זה של אהבת ה' מביא בעל היבן איש חיי מה שמובא בחז"ל שאברהם אבינו ע"ה נתנסה בעשרה נסיונות, ו"באחרית נוסה בסוף העשרה", וזה היה בראש השנה, ונקבע יום זה ליום דין. אמר לו אברהם אבינו ע"ה לקב"ה: רבש"ע אתה רוצה לעשות להם יום זה ליום דין ללא הכנות מוקדמות? תן להם זמן שיכינו עצמם למשפט. אמר לו הקב"ה: אתן לך עשרה ימים כנגד עשרה נסיונות כדי שיכינו את עצמם בימים אלה, ואלו הם עשרת ימי התשובה. שואל הב"ח: אם כך, למה לנו כל ההכנות

של חודש אלול? שקמים לסליחות, ותוקעים בשופר וחוזרים בתשובה ומפשפשים במעשים, הרי הקב"ה נתן עשרה ימים ולא צריך יותר מזה? ועל זה הוא מתרגם: שישנם שני סוגי 'תשובות': תשובה מיראה ותשובה מאהבה. ויש לאדם שני סוגי יצר הרע: יש יצר הרע שנברא עם צאתו לאוויר העולם וכבר 'לפתח חטאת רובץ', ויש יצה"ר שנובע מתכונות רעות שבטבע האדם, ולזה צריך תשובה מיראה ותשובה מאהבה.

על יצר הרע שהוא "לפתח" - צריכה התשובה של עשרת ימי התשובה, על יצר הרע שהוא בתכונה - מספיקה התשובה של אלול.

והתשובה מאהבה לא ניתנת להשגה בלי תשובה מיראה. ובעשרת ימי תשובה זו דרגה גבוהה של תשובה מאהבה, וחודש אלול הוא היראה שבו מכינים אנו את עצמנו לעשרת ימי תשובה - לתשובה מאהבה עיין בן איש חיל ח"ב א'.

על אלול - מפני ראש השנה, ועל תשרי - מפני המועדות

המשנה במסכת ראש השנה דף יח ע"א אומרת: "על ששה חודשים השלוחין יוצאים וכו' ועל אלול מפני ראש השנה ועל תשרי מפני תקנת המועדות" - בזמנם היו מקדשים את החודש ע"י ביי"ד בירושלים, וביי"ד רצו ליידיע את כל העם שבגולה ובארץ על קביעת ראשי חודשים כדי שידעו מתי יחולו המועדות. לשם כך היו שולחים להם שליחים בחדשים שיש בהם עניין מיוחד כדי שידעו את קביעת אותו החודש אם הוא מעובר או חסר היינו אם הוא ל' יום או כ"ט יום וני"מ למועדים.

חדשים אלול ותשרי נמנו עם אותם החודשים, חדש אלול קובע את תאריך ראש השנה. וכמו שמבאר רש"י ד"ה על אלול וזה לשונו: "מודיעים מתי מתחיל אלול ועושים ר"ה ביום שלושים לאלול בגולה דרוב השנים אין אלול מעובר, ואע"פ שספק הוא בידם שמא יעברוהו ביי"ד אי אפשר להם לדעת ועל כורחן הולכים אחר רוב השנים, ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום שלושים שלו" עכ"ל. היינו לדעת רש"י היו עושים בכל הגולה רק יום אחד ר"ה שהוא יום השלושים לחודש אלול, כלומר אלול רק כ"ט ימים ואח"כ ר"ה. ואילו לתוס' שם ד"ה ועל אלול גם הם מסבירים כמו רש"י שצריכים לדעת "מתי מתחיל אלול ועושים ר"ה ביום שלושים לאלול בגולה וגם למחרתו" וכו' "אם לא ידעו מתי מתחיל אלול לא ידעו יום שלושים". חדש תשרי קובע את המועדות שבו - יום הכיפורים וחג סוכות. שואלת הגמרא על זה שם יט ע"ב : כיון שכבר קבעו את חדש אלול ושלחו שליחים בשביל ר"ה, לשם מה צריכים לשלוח שוב בתשרי הרי זה המשך אחד וקביעות אחת?

ואומרת הגמרא: שאולי תחשוב שמשלחים על תשרי שמא יעברו את אלול ויהיה בו ל' ימים ולא כ"ט ימים, ממילא הכל נדחה ביום אחד נוסף ולא מספיק לשלוח רק על אלול בתחילתו? זה לא יתכן כיון שיש כלל בידינו אותו הביא רב חננאל בר כהנא בשם רב: שמימות עזרא ועד דורנו לא היה אלול מעובר רק שתים מביאים בדי"ה מימות עזרא שבזמן עזרא עוד היה מעובר רק שמאז לא ואם כן אין למה לחשוש ורק באמת הכלל ששבט מלא ואדר חסר, אב מלא ואלול חסר, זה היום שאנו לא מקדשים ע"י עדים אלא ע"י חשבון, והגמרא מתרצת אע"פ שלא מעברין את אלול לפעמים אם יש צורך מיוחד מעברין, עיי"ש

עיבורו של אלול משלים למ' יום

בעניין עיבורו של חדש אלול לפני עזרא מצינו גם בתוס' בב"ק דף פ"ב ע"א ד"ה כדי שלא ילינו שמביא שכאשר עלה משה רבנו ע"ה למרום לקבל את הלוחות, בהשכמה עלה, שנאמר "ועלית בבקר" - ואם כן הרי כשעלה היה ל' אב בבוקר, וירד ביום י' בתשרי, ביום הכיפורים, שכך היה הסדר :

עלה בו' בסיון בראשונה, וירד ביי"ז בתמוז, שבר את הלוחות, עלה ביי"ח ובקש רחמים ונתרצה בכ"ט אב, ירד לפסול הלוחות ועשה עוד מ' יום מל' אב עד י' תשרי, ונתרצה שאמר לו ה' "סלחתי כדברך", לפיכך יום סליחה וכפרה הוא לדורות. נמצא, שאין כאן ארבעים יום וארבעים לילה, כי במ' יום השניים חסר לילה ואין מ' יום מלאים? ומתרגמים התוס': שאותה שנה עיברוה לאלול וזה משלים את החסר ומביאים שם עוד תירוץ שבאמת לא עיברוה רק שעלה בכ"ח או כ"ט אב עיי"ש.

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שופטים - תש"ס - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לאחר מכן הגמרא מביאה שם תוספתא: "ליקט אתרוג ערב ט"ו בשבט עד שלא תבוא השמש, וחזר וליקט משתבוא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה". כלומר, שאם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט ואחר כך ליקט ביום ט"ו בשבט כל לקיטה נחשבת שנה אחרת ואין מעשרין משנה לשנה, וע"כ אין מעשרין מזה על זה. התוספתא לומדת שאחר לקיטתו עשורו. עוד הגמרא מביאה שם טו ע"א אם האתרוג גדל בשישית ונלקט בשישית האם חייב במעשרות של שישית או פטור כשל שביעית? מביאה על זה הגמרא את דעתו של רבה שפטור מן המעשר ומן הביעור.

אח"כ מביאה הגמרא, לעולם נחשב כשישית לעניין מעשרות שהחנטה קובעת ולא הלקיטה דעתו של רב המנונא. עוד מביאה הגמרא שם: אמר רבי יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטתו למעשר, ורבותינו נמנו באושא ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשיביעית. והגמרא שם מבארת לדעת ה' זקנים, חנטה קובעת לשיביעית, ולדעת רבותינו שבאושא לקיטה קובעת לעניין שביעית, ולעניין מעשר כולם מודים שלקיטה קובעת.

הרי לנו כמה דינים שהגמרא הביאה:

דיני מעשרות לגבי שנות מעשרות, דיני ערלה ורבעי ושיביעית, דין לקיטה לפני ט"ו בשבט ולאחריו, דין לקיטה בשיביעית כאשר גדל בשישית ונכנס לשיביעית, ובכל מקום נסתפקו האם הלקיטה קובעת למעשרות כרבן גמליאל או החנטה כרבי אליעזר. ומשמע שלדעת ר"ג לעניין שביעית חנטה קובעת. והגמרא מביאה שכך היא סברת רבי יוחנן וריש לקיש שהולכים לעניין שביעית באתרוג לאחר חנטה. למעשה פוסקים כרמב"ם שכותב הלכות מעשר שני פ"א הלכה ה': "וכן האתרוג בלבד שונה משאר פירות האילן והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשיביעית". ואחר כך אומר שם הלכה ו': "ואע"פ שהולכים אחר לקיטתו, אתרוג בת שישי שנקנסה לשיביעית אפ"י היתה כזית ונעשית ככר חייבת במעשרות" כאן הרמב"ם מלמדנו שגם הלקיטה וגם החנטה קובעות. אולם בצורה מפורשת יותר כותב הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פ"ד הלכה י"ב: "הירק בשעת לקיטתו והאתרוג אפילו היה כפול קודם ראש השנה ונעשה ככר בשיביעית חייב במעשרות כפירות שישית". הרמב"ם לומד לעניין מעשרות שחנטתו קובעת כאילו וכיון שחנט בשישית חייב במעשרות אע"פ שערב גידולו היה בשיביעית. ומוסיף הרמב"ם: "ואפילו היה ככר בשישית ונלקט בשיביעית הרי הוא כפירות שביעית ומתעשר כפירות שישית להחמיר". מלמדנו הרמב"ם לתת עליו חומרי שישית שחנטה קובעת בו למעשר, וחומרי שביעית שהלקיטה קובעת לשיביעית. ומבארים המפרשים על הרמב"ם מאחר ונסתפק מכל הגמרות המובאות ועוד גמרות ברי"ה הני"ל, ובסוכה דף טז כיצד להכריע ולפסוק, על כן פסק כתרווייהו לחומרא. היינו ספק היה לרמב"ם אם הלכה כחמשה זקנים שהולכים באתרוג לעניין שביעית לפי החנטה, או לפסוק כמו רבותינו שבאושא שהולכין לעניין שביעית לפי לקיטה עיין בהלכות שמיטה ובהלכות מע"ש הני"ל בהרדב"ז ובכ"ס"מ. לעומת זה פוסק הראב"ד בהלכות מע"ש שלעניין שביעית פוסקים לפי חנטה ולא לפי לקיטה ולא להחמיר עיקר המחלוקת אם דברי ר"י ור"ל חוזרים על דברי ר' יוסי שהעיד משום חמשה זקנים וחולקים על אושא או שזה הסבר לדברי רבני אושא. ועיי"ש לרדב"ז, ולכ"ס"מ כיצד מסבירים את הראב"ד ואת הרמב"ם. ועיין לפירוש ר"ח שם טו ע"ב, שפוסקים הלכה כמו רב המנונא, כי ר"י ור"ל סוברים כמותו שהולכין בעניין שביעית באתרוג לפי חנטה - כסברת הראב"ד.

אתרוג - קנייתו לפני ר"ה או לאחריו

היוצא מן הדברים: לפי הרמב"ם צריכים להורות לבעלי הפרדסים ללקט את אתרוגיהם לפני ר"ה, כדי שלא להכנס למחלוקת רבן גמליאל ור' אליעזר וכל הגמרות המוזכרות שמשפקות בזה, שמא יהיה בהם ובמעוניהן קדושת שביעית ואז יצטרכו לקנות מהם בהמחאות ולא בכסף בעין וכדו'. וכן להיזהר בהם בקדושות נוספות קדושת פירות.

דעת החזו"א בעניין לקיטת אתרוג בשיביעית

יש הרוצים ללמוד מדברי החזו"א שדעתו להקל ולכן: אם נלקט אתרוג

אלול של משה - קובע תקיעות לדורות

ע"פ דברים אלו נוכל להבין את מקורם של מנהגים שונים אצל חכמי אשכנז הקשורים לחדש אלול. השו"ע מביא סי' תקפ"א ע"פ א': "נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך עד יום הכיפורים". וכן הספרדים נוהגים שמב' באלול קמים ואומרים סליחות, וכך נהג האר"י ז"ל כבני ספרד. וברמ"א מביא: "הגה ומנהג בני אשכנז אינו כן אלא מר"ח ואילך מתחילים לתקוע אחר התפילה שחרית ויש מקומות שתוקעים גם כן בערבית". ומביא המש"ב שם סק"ג י"ש מתחילים מיום ראשון דראש חדש ויש מתחילים מיום שני דראש חדש". והנה ע"פ האמור לעיל מובנים המנהגים לפי כל שיטה: אם נאמר שחדש אלול היה מעובר בשנה שעלה משה רבנו ע"ה למרום, ומאז נקבעו מ' יום לתשובה, מתחילים מיום שני של ר"ח. אבל אם אלול לא היה מעובר וחסר יום לא יממה להשלים מ' יום, מתחילים מיום ראשון של ר"ח. ואכן בימנהגי חב"ד עמוד ז' - תר"ס כתוב: שמתחילים מיום א' דר"ח אלול, ואילו בעמוד ס"ח - תשכ"א כתוב: שביום א' דר"ח אלול תוקעים להתלמד.

טעמי התקיעות - מ' יום

מה עניין של תקיעות אלו כל החדש?

כף החיים סי' תקפ"א ס"ק י"ג בשם פרקי דר"א כותב: שנתקן להם לדורות לתקוע בשופר "והעבירו שופר", שהרי משה עלה שוב להר וכדי שלא יטעו עוד בע"ז, והקב"ה נתעלה באותו שופר, רק שלפ"ז היה מספיק לתקוע רק פעם אחת ברי"ח ותו לא. ויש המבארים: שאמר להם משה לתקוע בכל יום ויום עד שירד כדי שהוא יתפלל עימם למעלה, ויחד עם תפילתם מתוך שברון לב למטה - תפילתו תתקבל, וכך היה. ולכן התקינו לתקוע כמו בדור המדבר מר"ח עד יום הכיפורים. חכמי הדרש אמרו על פי הפסוק "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו" אל תקרי בחדש אלא דרוש בחודש, כלומר מב' דר"ח באלול חדש שלם, אבל בכסה שזה ערב ר"ה - כסה כלומר שב ואל תקע. והרא"ש כתב: תוקעים לערב השטן שלא ידע מתי ר"ה. והב"י והב"ח כתבו: תוקעים כדי לעורר את העם בתשובה.

אמירת סליחות - ממת?

הר"ן מביא ראש השנה דף ג' בדפי הרי"ף ד"ה בראש השנה בסוף דיבורו שם: שיש מקומות שנהגו שלא לקום לסליחות רק מר"ה ואילך כלומר רק עשרת ימי תשובה, וכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה. "ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה" - כלומר שמקדימים כמו שמרע"ה התפלל ג"כ מ' יום יחד עם ישראל ובימים אלו מרבים בתפילות ובתחנונים ותוקעים בשופר כדי להתעורר כמו שכתוב: "היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו". וכל הכנות אלו מביאות לתשובה מאהבה, והעיקר לא להעביר את אלול שרק בימי עזרא "עיברוהו" ש"העבירו" אותו אבל אנחנו לא מעבירים כלומר שלא מעבירים אותו אלא מנצלים כל שעה להרבות בתפילות ומעשים טובים.

הלכות שמיטה

אתרוג - בתר לקיטה או חנטה

הגמרא ראש השנה יד ע"א וע"ב מביאה מעשה, ברבי עקיבא שליקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו שני עישורים. כלומר אותה שנה היתה שנה שניה שנכנסת לשישית ונהג בו מעשר של שנה שניה ושל שנה שלישית שזה מעשר שני ומעשר עני. מדוע נהג כך? מבארת הגמרא: שעשה מספק כבית שמאי וכבית הלל שנחלקו אם ר"ה לאילן משחשכה ברי"ח או מט"ו בו. ורבי יוסי שם מבאר שנהג מספק כמו רבן גמליאל ורבי אליעזר.

שרבן גמליאל סובר: שלא אתרוג יש דין מיוחד שנהג בו גם מנהג ירק, שבאילנות החנטה קובעת את שנות המעשר ובירקות הלקיטה קובעת את מעשרותיהן, ואתרוג כיון שגדל על כל מים יש לו תכונות של ירק והולכים בו אחר לקיטתו כירק, רק ששווה לאילן לעניין שנהג בו ערלה, רבעי, ושיביעית, ולקיטתו קובעת את שנות המעשר. ולשאר דברים החנטה קובעת. רבי אליעזר אומר: ששווה לאילן בכל גם לעניין שנות מעשרותיו שהחנטה קובעת. ולכן רצה רבי עקיבא מספק לנהוג גם כרבן גמליאל.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שופטים - תש"ס - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השדה: התורה אמרה "ואכלו אביוני עמך" - רק לעניין אכילה, אולם את העץ לא הפקרתו. אמר לו: שחתית עץ הקטנה היא פחות משווה פרוטה. ענה לו האדון: זה גזל, ואם תקחנו בגזל אינך יכול לצאת ידי חובה. אמר לו: אם כן איזה שמיטה אתה עושה? לכאורה בעל האתרוג צודק מבחינת ההלכה, אבל לא מבחינה מוסרית אא"כ הוא צריך את האתרוג לעצמו.

סכך לסוכה מעצי הפקר

למעשה אדם שיש לו גינה בערב שמיטה יאמר 'אני מפקיר את הפירות' ואת המעבר לפירות. אדם שיש לו עץ למשל עץ תמר, לא צריך להפקירו. ואם יבא אדם ויקח בשנת השמיטה ענפים לסכך את סוכתו אינו יכול כי התורה אמרה שמיטה לפירות ולא שמיטה לסכך בזה את הסוכה.

הפקרת השדה חובה על האדם או התורה

האם אדם חייב להפקיר את שדהו או שהתורה אומרת הפקר? הפקרותא דרחמנא מאי נפקא מינה אם האדם יאמר שזה הפקר או לא? בבעיה זו חלקו גאוני עולם המבי"ט והבית יוסף משנת רצ"ב ועד שנת של"ו חלקו בניהם בנושא זה.

יסוד מחלוקתם: ידוע שהגאון מוילנא נפרד מאשתו, מאמו, מילדיו ומתלמידיו ורצה לעלות לארץ ישראל והוא הגיע עד קושטא וחזר ויש הרבה נימוקים מדוע חזר הגאון לווילנא.

הרב אריה לויין ע"ה הידוע בכינוי 'הרב של האסירים' היה לו הרבה כתבי יד של הגאון מוילנא והוא היה בדור שלנו הבקי מאד בכתביו. אומר: אני שמעתי וכן כתוב שהגאון מוילנא החליט לעלות לארץ ישראל ואמר אני בא"י אנהג כמו שנהוג הבית יוסף וכשהוא שלח את תלמידיו לארץ אמר להם: אתם ביום חול המועד אל תניחו תפילין כמו שפוסק המבי"ט. אבל בוויכוח של הבי"ט והמבי"ט בעניין השמיטה הוא סבר כדעת המבי"ט. כשהגיע לקושטא אמרו לו שבי"ט ובית דינו הטילו נידוי וחרם מי שלא ינהג כמותם וינהג כמו המבי"ט. אמר הגאון: מה אעשה? אני סובר כמו המבי"ט, ואם אבא לארץ ישראל ואנהג כמו הבי"ט זה נגד דעתו, אבל מצד שני אינני יכול לעשות חומרא כי אם אני אוציא מעשר או תרומה ואזרוק את זה לאשפה זה אסור כי ישנה קדושת שביעית לדעת המבי"ט.

ולכן אמר הגאון אינני יכול לחלוק על הבי"ט ואני סובר כמו המבי"ט ואינני רוצה לבא לא"י לפסוק כנגד הבי"ט שהוא הטיל חרם לכן חזר לווילנא עיין בספר הגאון של ר' בצלאל לנדוי פרק עליה לארץ.

גמר מלאכה לעניין תרומות ומעשרות

מחלוקת בין המבי"ט לבית יוסף: אדם קונה למשל: ענבים מיהודי, מוציא ממנו מעשר. ואם הוא קונה ענבים מיהודי בשביל לעשות מהם יין, אז אם בשעת עשיית היין הוא אוכל ענב אחד בלי לעשר אין בעיה רק שיברך בפה"ע. כשמסיים את מלאכת עשיית היין צריך להפריש מעשר כי זה נקרא גמר מלאכה. אם אדם קונה זיתים ירוקים וכותש אותם ועושה מהם זיתים כבושים, לאחר הכבישה מוציא מהם מעשר. וכן אדם שקונה שומשום ועושה מזה שמן שומשומים, מוציא מזה מעשר. אם אדם קונה ענבים מגויים לא צריך לעשר מאחר וגמר המלאכה נעשה על ידי הגוי. או למשל אדם רוצה לקנות ירק או פרי מערבי והערבי שם אותו בארגו הוא לא צריך לעשר. אבל אם יהודי הלך וקנה מערבי ענבים והיהודי שם אותם בארגו זה גמר מלאכה ע"י יהודי וחייבים להפריש תרומות ומעשרות. אומר הרב יוסף חרדים' אם יהודי קונה תרומות יבש מגוי, ושלק אותו בביתו שבע פעמים ועשה מזה תרומות שאפשר לאוכלו צריך להוציא מזה מעשר בלי ברכה.

אומר המבי"ט: אני רוצה להפריש מעשר עם ברכה מענבים שאני עושה מהם יין, אבל אין יהודים שמגדלים ורק גויים מגדלים, אז אני קונה מגוי ומפריש מהיין בלי ברכה.

אומר הבית יוסף: אם גמר מלאכה נעשתה על ידך תברך עיין לכל הני"ל בברכ"י סי' של"א, ובספר ארץ החיים שם עמוד 206 וכן על סעי' ח'.

קניית פירות או ירקות מגוי בשמיטה

מה הדין אם אדם קונה מגוי פרי או ירק בשמיטה? האם הפרי שקונים מגוי יש בו קדושה או לא? האם צריך לשמור בפרי זה קדושת שביעית או לא?

בשביעית כיון שגדל בשישית אין בו דיני שביעית ורוצים לומר שכן דעת הגר"א הני"ל עיין שבת הארץ החדש עמוד 401, ועיין כרם ציון עמוד פ', וספר השמיטה עמוד י"א. והדברים לא מדויקים אלא באמת נראה לומר שגם החזו"א והגר"א מחמירים כהרמב"ם ואין מקום לסמוך להקל. הגר"א לא הכריע, שכך בדרך כלל דרכו לסיים הכרעה כעין "וכן נראה לי" וכדו' וכאן לא כתב כלום. גם החזו"א סיים שהרמב"ם מחמיר ואין מכאן שום הוכחה נגד הרמב"ם. וז"ל של החזו"א סי' ז' אות י' וסי' ט"ז בסופו אחרי שהביא את דברי הרמב"ם וכס"מ שלדעתו במסכת סוכה שפסקו כרבותינו שבאושא, כתב שגם באושא פסקו כן לחומרא ולא לדניא. והוסיף וכתב וז"ל: "ונראה לדניא דיש מקום להקל לענין שביעית, בשישית שנכנס לשביעית כדעת הרמב"ד ורש"י ותוס' מרש"י אין הוכחה כי הוא רק מפרש את "לעולם", וכ"ד הגר"א סי"ק קצ"א, ואף לדעת רבותינו אינו אלא מדרבנן כמש"כ הרז"א, אלא שנהגו להחמיר כהר"מ, עכ"ל. היינו הוא מביא את הסברות ומה שצריכים לפסוק, ומסקנתו: שנהגו להחמיר כמו הרמב"ם בשמיטה באתרוג לפי לקיטה ולשמור עליו קדושת שביעית. וכן בסי' ט"ז כתב שם סיכומים מהלכות שהזכיר, וז"ל שם: "אתרוג שישית הנכנס לשביעית לדעת הר"מ נוהג בו שביעית, וחייב במעשרות. לדעת הרמב"ד, ורש"י ותוס' לענין שביעית הולכין בתר חנטה והיינו סמדר". ועיין למצוות הארץ עמוד צ"א אות קע"ח, ואחרי זה ממש בעמוד צ"ב בסעי' ט' כתב "ראוי ליקח אתרוג שנלקט קודם לר"ה של שביעית", ועיין בחזו"א סי' ט' אות י"ז שכתב בסיכום ובאתרוג איכא פלוגתא עיין סי' ז' סי"ק ט"ז, עיין למהר"ש סריליו פ"ט הי"ה שדין לימונים כדן אתרוג לענין מעשר ושביעית, ועיין לספר השמיטה עמוד י"א מה שפסק להקל בזה, ושבת הארץ החדש עמוד 402 והספרים שהוזכרו שם.

וע"כ ינהגו העם לקנות אתרוגים שנלקטו לפני ראש השנה שלא יהיה בהם קדושת שביעית. ובאם קנה מהנלקט אחרי ר"ה יוצא בו יד"ח ודאי, רק שצריך לנהוג קדושה בפרי ולשלם למוכר בצ"ק ולא במעות שלא יהיה בהם קדושת שביעית ולא יתפזרו מעות אלו במבואות המסחר.

הפירות והדרכים המובילים אליהם - הפקר

הרמב"ם כותב פ"ד מהלכות שמיטה ויובל הלכה כ"ד: "מצוות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר: 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' וכל הנועל כרמו או סג שדה בשביעית ביטל מצוות עשה וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שווין בכל מקום שנאמר: 'ואכלו אביוני עמך' ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאים מההפקר וכו' ואם הביא יתר ממה שצריך מותר".

מדברים אלו נוכל לעמוד על מה שהתורה דורשת מאיתנו בהפקר של שמיטה: אם יש בנין שכולו שומר תורה ומצוות, ויש להם בגינה עץ פרי או בפרדס וכדו' שמפקירים את הגינה המשותפת, האם יוכל אדם אחר להתנחל בה שנה שלמה שהרי היא מופקרת או שנאמר שמפקיר רק את הפירות ולא את האדמה ואם כך לכשיכנס אדם לקחת פרח או פרי מהגינה יטענו כנגדו שאסור לו להכנס והאדמה לא מופקרת ואיך נכנס לתוכה.

התורה הפקירה את המעבר מרשות הרבים עד העץ עצמו כדי שיוכל ללקט מהפירות. ואמנם העץ עצמו לא מופקר רק פירותיו מופקרים, וכן לא יוכל אדם להכנס ולהתיישב תחת צילו של העץ בגינה כיוון שהוא עצמו לא מופקר כי המקום, השדה הופקר רק למעבר לקחת פירות.

ונראה מפירוש רש"י בנדרים מ"ב ע"ב שהכנס יכול לאכול את הפרי בשדה, ולדעת הר"ן משמע רק לקחת את הפרי ולא לאוכלו שם.

אתרוג משדה הפקר בשמיטה

מסופר על אדם אחד שהיה לו עצי אתרוגים מהודרים ובמקום שיקטוף אותם לפני שנת השמיטה שאירי אותם על העץ ולא קטפם, בא אדם ורצה לקחת מהם מאחר ולדעת הרמב"ם הם הפקר או בסוף שנת השמיטה שאליבא דכו"ע האתרוג הזה הוא הפקר.

בא האדון, בעל השדה ואומר לו: הרי כתוב ברמב"ם העצים הם לא הפקר ורק הפירות הם הפקר. לכן כשתיקח את האתרוג תקחנו בלי העץ הכוונה בלי החיבור שבין הפרי לעץ במקום שנובט ותקח רק את הפרי. אמר לו: אם אני אקח את האתרוג בלי העץ זה יהיה פסול לברכה! אמר לו בעל

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

שופטים - תש"ס - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

קדושה שביעית, ואת הקליפות צריך לגנוז במקום מסוים .
אנשי ירושלים סוברים כמנן הב"י שאין קדושה בפירות שנטע
אותם הגוי ומירח אותם.

תלמידו של הגאון מוילנא 'פאת השולחן' אומר מחלוקת ישנה בין הב"י
אבקת רוכל בסימן כג-כה והמב"יט בשני מקומות י"א וכ"א וז"ל: "ואני
מעת זיכני אלוהי הארץ והביאני הלום בשנת צפ"ת נתתי אל ליבי לעיין
בהלכה הזו בארץ הקדש ועזרני הרחמן יתברך שמו ויתעלה לכותבה על
הספר בשנת ירושלים שהיתה שמיטה ועתה בשנת התקצ"ג חזרתי על הלכה
עמוקה זו ובעזרת עוזר ישראל יתברך שמו ויתעלה העליתי דבר ברור" -
הוא מביא את כל הסברות של המב"יט והב"י יש מקום שכתוב שהב"י
בסוף ימיו חזר בו וסובר כמו המב"יט ואת הקטע הזה לוקח החזו"א
כראיה, אומר ה'ברכי יוסף' מה אתם אומרים חזר בו הרי יש כתבי יד
שמרה"ם לגנטי מודה שבשנת של"ו בשנת השמיטה הוא נשאר בדעתו ולא
חזר בו .

ובסוף כותב בעל 'פאת השולחן' בקטע כט : " ומי לנו גדול מדברי הרדב"ז
שהיה בימי מנן והמב"יט והכריע כפסק מנן כמו דעת השו"ע והלכה כדברי
המכריע דשל גויים פטור משביעית וחייב בתרומות ומעשרות אם יהודי
מירח אותם, וודאי חייב לשמור כל הלכות שביעית המפורשים בהלכותיה
והקב"ה יראנו מתורתו נפלאות" - כלומר פסק כמו הבית יוסף. אומרים
חכמי אשכנז בירושלים שהיה הרב 'פאת השולחן' והספרדים נהגו כל הזמן
כדעת הב"י ואמרו שאין קדושה ויש חרם שחייבים להוציא תרו"מ, אבל
בבני ברק שהיא עיר חדשה ננהג כמו מנהגי המב"יט.

ולהם אם יפסקו ע"פ המב"יט יהיה הרבה בעיות של ביעור .
להלכה: אנו פוסקים בבית יוסף גם אם נמצאים בבני ברק שאין בזה
קדושת שביעית ואם ישראל קנה את הפירות ומירח אותם חייב להפריש
תרומות ומעשרות, רק אמרו יפריש בלי ברכה.

קניית פירות מגויים בכל השנה

היסוד בקניית פירות מגויים שזה בגויים של אז שהיו חיים איתנו בשלום
ובשלווה, אבל בגויים של היום שרודפים את עם ישראל מי יודע אם הכסף
שניתן להם עבור הפירות ישמש נגדנו. ואם כבר התירו לקנות מגוי זה
מגויים טובים או מגויים שאתה לא נותן להם חזקה בארץ ישראל מעבר
הירדן ושאר מקומות.

וכיום יש ב"ה את פירות 'גוש קטיף' שהם מגדלים במצע מנותק, בכלי שלא
מנוקב, ויש כיסוי על זה ולדעת 'פאת השולחן' מספיק שהעציץ לא נקוב או
מספיק שיהיה רק כיסוי אבל הם עושים כל החומרות כולם, בכיסוי קבוע .
לסיכום: אם אדם רוצה היום יכול להפקיר ולומר כל הפירות שיש לי בגינה
אני מפקיר אותם וגם מרשה לאנשים להכנס, ובהם גם המב"יט וגם הב"י
מסכימים. ואם לא אמרת אליבא דכו"ע יכול אדם ליכנס ולקחת את
הפירות, אבל צריך להיזהר שלא ישחית את העץ ושלא יהנה מהאדמה
שימוש חריג רק לקחת את הפרי וללכת. וע"כ מצווה על האדם לקיים את
ההפקר הזה, ואם לא הפקיר אז הקב"ה מפקיר.

"והשביעית תשמטנה ונטשתה"

לדעת הרמב"ם המצווה היא כזו: "מצוות עשה להשמיט כל מה שתוציא
הארץ בשביעית שנאמר: 'והשביעית תשמטנה ונטשתה'" - ישנה מ"ע
להשמיט כל מה שתוציא הארץ ויש כאן אסמכתא לדעת הב"י. אומר
ה'כסף משנה': אם יש לך פרדס מוקף גדר בערב שביעית תקח מספריים
ותחנותך את כל הגדרות הללו, תעשה פרוצות ואם היא מאבנים תשבור
פרצות, אבל מפני תיקון העולם אמרו חכמים שלא יפרוץ פרצות בשדה,
אבל לא ינעל את הדלת. אבל במקום ספר אינך חייב לתת לבהמות לאכול.
ואם גדר עובר ומבטל מצוות עשה אף אם לדעתו להפקיר אח"כ.

כשיבא המשיח והכהנים יטהרו והפירות יהיו בקדושה ובטהרה ונפריש
תרו"מ וניתן לכהן והוא יברך עליהם והרבה מצוות יתחדשו לנו, ויהי רצון
שיהיה בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

ומה הדין אם הקטיפה התבצעה על ידי יהודי מהשדה של הגוי, האם חייב
בהפרשת תרומות ומעשרות או לא? היינו אם גמר מלאכה ע"י ישראל
"מירוח" עיקר המחלוקת היא כזו :

אומר המב"יט: התורה הזכירה את הפירות, וכל הפירות שיש בארץ הם
קדושים בקדושת שביעית ואם זה גוי או יהודי זה לא משנה. ואם יהודי
קונה מגוי הוא צריך לדעת שחלה עליהם קדושת שביעית ואם קנית
מלפפונים מגוי ועשית מזה כבוש אל תפריש מזה תרו"מ או שקנית ענבים
מגוי ועשית מהם יין אומנם גמר מלאכה ע"י ישראל אבל הפירות הם של
שמיטה ולא צריך להפריש תרו"מ .

אומר הב"י: נכון שהרמב"ם כתב שאין קניין לגוי להפקיע מידי מעשרות,
ואין שום זכות לשום גוי בעולם בארץ ישראל, אבל אם גוי זרע או נטע ואת
הפירות האלה הוא הוציא מהאדמה והוא עשה גמר מלאכה אז פירות אלו
פטורים ממעשר אומר הב"י שפעם היה רב גדול שרצה לומר שהפירות
האלו אע"פ שהגוי הוא שעשה גמר מלאכה אז הוא חייב להפריש ואמרנו לו
שלא חייב להפריש, בא הרב 'הדרישה' ואמר שהרב הזה שמו רבי יוסף
האשכנזי שפסק כך וכולם חלקו עליו ואמרו שפטור אם גוי עשה את
המירוח של הפרי, אבל אם יהודי עשה את המירוח בשאר השנים חייב .

דין פירות בשדה שלא הופקר

אדם בעל גינה או פרדס ובערב שמיטה הוא עשה גדר וכתב שלט שאין
כניסה לפרדס, שהוא לא מפקיר, מה דין הפירות האלו? אם נאמר שהקב"ה
הפקיע את הפירות הללו לכל עם ישראל אז דינם מופקרים, ואם נאמר
שבעל הפרדס צריך להפקיר אז מכיוון שלא הפקיר זה לא שמיטה.
המחלוקת היא כזו האם אדם חייב להפקיר או שזה אינו תלוי בו אלא
רחמנא אפקריה ועיין מנחת חינוך מצווה פ"ד .

אומר הרב קוק ע"ה: מה שאמר הב"י שלא צריכים להפקיר לא כך הפירוש,
וסתם פירות הם מופקרים ועומדים, אבל אם אדם עשה גדר ואומר אני לא
רוצה להפקיר אותם אז לא חלה עליהם קדושת שביעית וחייבים בתרומות
ומעשרות מבוא לשבת הארץ פרא י"א . ויש אומרים יש הבדל: אם שביעית
דאורייתא - אתה צריך להפקיר. ואם שביעית מדרבנן - אתה לא צריך
להפקיר. ואז הפוך, אם שביעית דאורייתא - הקב"ה הפקיר את האדמה
והפירות, ואם שביעית מדרבנן - האדם צריך להפקיר.

וי"א שבקרקע של ישראל התורה הפקירה חזו"א ס"י י"ט אות כ"ד, סברת
המב"יט כמו שהיא מוזכרת באבקת רוכל ובספרו ס"י י"א וס"י כ"א. וכן
מביא בנו מהרי"מ ס"י ס"י, וסברת הב"י המובאת שם באבקת רוכל
ס"י כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, ועיין במב"יט עוד ס"י רי"ז שלי"ו ח"ג ס"י מ"ה.

המב"יט כותב מצאתי הון לי משנה, ברייתא, תוספתא וירושלמי והוא
מביא ומסביר, ולעומת זה מנן הב"י דוחה את ההוכחות ומסבירם וכתב
שם הב"י בס"י כ"ה כתבו לו מירושלים שהם נהגו להפריש תרו"מ אם
מירחם ישראל, והוסיף ב"י שנה זו שנת שלי"ד קמו כל חכמי העיר ועיניו
בדבריו - של המב"יט, הראשונים והאחרונים וראו שאין בהן ממש והכריזו
בבתי כנסיות בגזרת נידוי שכולם יפרישו תרו"מ מפירות גוי שגמר
מלאכתם ע"י ישראל, עי"ש. ועיין לספר חרדים שכתב שהב"י חזר בו בסוף
ימיו - ברכ"י שם ס"ק י' על דברי ההגה שם סעי' י"ט. והביא גם את
מהרי"מ ס"י מ"ג שבתחילה הב"י פסק שיפריש בלי ברכה ואח"כ אביו
הכריחו וחזר בו, עי"ש. וכתב שם הברכ"י שמנן נפטר בשנת שלי"ה בחודש
ניסן והתשובה שחתם עליה ומעיד "מהר"מ גלנטי הזקן הרב המוסמך אשר
יאמר כי הוא זה כתב יד הקדש מנן ז"ל" היא משנת שלי"ד היינו בסוף חינו
א"כ, לא חזר בו, כי את השו"ע בהלכות כתב בשנת שיי"ג היא שנת השמיטה
- עין סעי' ט'. והוסיף שם מתשובת הרדב"ז ב' אלפים רכ"א, וכן מהר"מ בן
חביב כסברת הב"י שאין דין קדושת פירות שביעית בשל גוי ואם מירחם
ישראל חייב בתרו"מ, ועיין לחזו"א שביעית ס"י כ' בסופו שהוא מסתמך על
ספר חרדים ולא ראה את מה שכתב הברכ"י .

נדעת מי פוסקים?

אנשי בני ברק פוסקים כמב"יט וכשקונים פירות מגוי קונים בהבלעה וכן
שחלה על הפירות קדושת שביעית ואם אדם קונה למשל אבטיח הוא לא
יכול להשאיר חלק שלא אוכל כי אח"כ זה נזרק לאשפה ואסור כי חל על זה

